

I. VÝVOJ POČTU A STRUKTURY ČLENSTVA KSČ DO SRPNA 1968

V poválečném období byla KSČ vždy stranou masovou. Pomineme-li krátkodobý vrchol po únoru 1948, kdy dosáhla přes 2,5 milionů členů, její členská základna se záhy ustálila a v průběhu 50.–60. let se pohybovala v rozmezí 1,4 až 1,7 milionů členů, což se příliš nelišilo od početnosti členské základny KSČ a KSS těsně před tím, než komunisté v únoru 1948 převzali veškerou moc ve státě.

Do roku 1968 vstupovala KSČ s celkovým počtem 1 690 977 členů. Z nich bylo organizováno v českých krajích 77,7 %, ve slovenských 18,2 % a v ústředně řízených organizacích, jež podléhaly přímo ÚV KSČ, dalších 4,1 %.⁵

Na první pohled je zřejmé, že občané Slovenska byli v komunistické straně organizováni podstatně méně (6,9 %) než v českých krajích (13,3 %), a poměříme-li organizovanost v KSČ počtem dospělého obyvatelstva, dospějeme k obdobnému podílu: na Slovensku 9,6 %, v českých krajích 19,2 %.⁶ Zatímco tedy v českých krajích byl komunistou takřka každý pátý občan, na Slovensku jen každý desátý.

Za dvacet let působení v roli monopolně vládnoucí strany se KSČ dosti podstatně změnila. Ještě v únoru 1948 skoro polovina jejích členů (47,6 %) byli skuteční dělníci a všechny skupiny manuálně pracujících představovaly více než dvě třetiny tehdejších komunistů, přičemž další pětinu tvořily ženy z domácnosti. Duševně pracujících bylo jen 6 % komunistů, 1 % představovali studenti a 3,6 % penzisté.⁷ Po únoru 1948 nastal poměrně rychlý úbytek dělníků i ostatních skupin převážně fyzicky pracujících (absolutně i re-

5 Údaje jsou převzaty, popř. vypočteny ze zprávy o vývoji a stavu členské základny, projednané PÚV KSČ 13.5.1969. *Státní ústřední archiv*, oddělení bývalého archivu ÚV KSČ (dále jen *SÚA*, ÚV KSČ), předsednictvo, svazek 95, a.j. 157.

6 Výpočet z údajů k datu 31.12.1967 podle *Historické statistické ročenky ČSSR*, Praha 1985, s. 434, 437, 635 a 638.

7 *SÚA*, ÚV KSČ – K. Gottwald, a.j. 786.